

פענוח הערות ומראי-מקומות.

ואתחנן שיחה א.

וצריך לייחדו ית' גם בהנבראים שלמטה - בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. וזהו גם הטעם מה שבפסוק וידעת לא נאמרה תיבת מלבדו", השוללת בתכלית כל מציאות זולתו ית' - כי היחוד שבדרך מלמטלמ"ע אינה שוללת את מציאות העולם), אלא דהגם שישנה מציאות דשמים וארץ, מ"מ מיוחדות הן בתכלית היחוד, ואינן נקראות (לעצמן) בשם כלל, אפילו בשם עוד שהוא לשון טפל" (תניא ח"ב פ"ו).

(3 פרש"י כאן ד"ה הראת. פתגמו "אתחנן יתא";
בשם ששם הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים, וכשם ששם את העליונים כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחיד, לקד נאמר "אתה הראת לדעת":

לקוטי שיחות חלק כד עמוד 42. דער רמב"ם רעדט וועגן דעם ענין פון אין עוד מלבדו" ווי דאס איז אן ענין אין הלכה און נוגע להלכה. און וויי באַלד אז אין הלכה איז נוגע מציאות - העולם (מיט וועלכע מ'איז מקיים די הלכות התורה מאכט אויף הלכה למפרע" מציאות העולם), דעריבער טייטשט דער רמב"ם אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו". וואָס דאס רעדט זיך וועגן דער מדרי' אין אלקות ווי ער האט זיך כביכול משפיל געווען אין דער בחינה פון מצוי ראשון" אויף ממציא זיין כל הנמצאים. וואָס מצד דער מדריגה איז דא או ארט" אויף מציאות העולם און דער גאך - מציאות העולם, נאר היות אז וועלט האט ניט קיין מציאות מציע, נאר בלויז מצד דעם אויבערשטן, דעם מצוי ראשון", דעריבער איז זי ניט קיין מציאות אמיתית. רש"י אבער איז מפרש דעם פסוק ווי דאס איז בפשוטו של מקרא - דעם שיפור ווי

(2 לקוטי שיחות חלק ד עמוד 1336. שני פעמים כתוב בפ' ואתחנן (ד, לה. שם לט) הוי' הוא האלקים אין עוד". בפסוק אתה הראת גו' ובפסוק וידעת גו'. ולכאורה, החילוק שביניהם הוא רק שבפסוק אתה הראת הוא בדרך סיפור ובפסוק וידעת - בדרך ציווי, אבל באמת שונים הם גם בתוכן הענין. שלכן שונים הם גם בלשון - לא רק בנוגע עבודת האדם, שבפסוק וידעת מוסיף תיבת היום" (כי ידיעת האדם צריכה להיות אחרי הקדמת העבודה של היום" כדלהלן) והתיבות והשבות אל לבבך", כ"א, גם בהתיבות המבארות את תוכן היחוד: (א) בפסוק אתה הראת - כי הוי' הוא האלקים" ובפסוק וידעת (מוסיף) בשמים ממעל ועל הארץ מתחת". (ב) בפסוק אתה הראת - אין עוד מלבדו", ובפסוק וידעת - אין עוד" (בלי תיבת מלבדו). כללות החילוק שבין ב' הכתובים: הידיעה שבאתה הראת" הוא כפי' הפשוט של הראית" גילוי בדרך מלמעלמ"ט במ"ת נמשך לכל ישראל מלמעלה בחי' הראי' במהות ועצמות דהוי' ואלקים. ומ"ש וידעת היום הוא בבחי' מלמטלמ"ע, שהאדם תהי' בו הידיעה וההכרה בכח עצמו (ד"ה וידבר אלקים תש"ד פ"ד). והנה, כאשר הגילוי הוא מלמעלה, נראה בכל דבר את שרשו שלמעלה, ולכן לא נזכר באתה הראת" בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", כי בשעת מ"ת, לא נראה מלכתחילה השמים והארץ למציאות, וראו במוחש איך שכל מציאות השמים הוא שם הוי' וכל מציאות הארץ הוא שם אלקים. וכל החידוש שבהידיעה היתה רק אשר הוי' הוא האלקים", דהוי' ואלקים כולא חד. משא"כ בהידיעה שמלמטלמ"ע, גם כשישנה הכרת היחוד בבחי' השמות - הוי' הוא האלקים - אינו מספיק,

דער אויבערשטער האט זיך באוויזן צו אידן כשנתן הקב"ה את התורה". און וויבאלד אז בשעת מתן תורה איז געווען דער גילוי העצמות (במבואר בכ"מ), דעריבער, זאגט רש"י - וואָס איז יינה של תורה" - ראו שהוא יחידי", ווייל מצד עצמות איז אין שום מציאות כלל", [וכידוע אז לגבי עצמות איז נישט שייך זאגן מלת אחד", ווארום אחד" ווייזט נישט אויף שלילת מציאות העולמות, די אחדות פון ה' אחד" ווייזט אז מציאות העולמות איז מאוחדת מיטן אויבערשטן (כפירוש הסמ"ק בתיבת אחד", אז עס זיינען דא שבעה רקיעים וארץ (וואָס זיינען מרומז אין דעם ח"ת פון אחד), און ד' רוחות העולם (וואָס זיינען מרומז און דעם דל"ת), און זיי אלע זיינען בטל ומאוחד צום אלופו של עולם, דער אל"ף פון אחד). און דער אופן האחדות איז פארבונדן מיט דעם כח אלקי (בחי' האור), וואָס איז בגדר העולמות. ובלשון הרמב"ם מצוי ראשון"; משא"כ מצד העצמות, זאגט מען נישט ראשון, אחד, נאר יחיד, אז הוא לבדו הוא ואפס זולתו"]. און דאס איז רש"י מרמז בשינוי הלשונות הנ"ל בפירושו - פתח להם שבעה רקיעים וכשם שקרע את העל-יונים כך קרע את התחתונים": פתח להם שבעה רקיעים" ווייזט אויפן גילוי אלקות וואָס איז אין די שבעה רקיעים גופא, אין (עולמות) עלי יונים, ד. ה. אז כשנתן הקב"ה את התורה זיינען נתגלה געווארן צו אידן נישט נאר די נידעריקע כביכול מדריגות אין אלקות, אשר בארץ ברקיע הא', נאר אלע בחי' פון גילויים אין אלקות, וואָס בכללות ווערן זיי נרמז אין די שבעה רקיעים": אבער דאס וואָס עליונים זיינען מגלה אלקות, איז דאס נאָר אַ מדרי' אין אלקות וואָס איז פארבונדן און האָט אַ שייכות צו אור וגילוי וואָס דאָס דריקט זיך אויס דורך עליונים, אבער עצמות א"ס, וואָס איז העכער פאר יעדער בחינה פון אור וגילוי, איז כשם ווי נבי ראים תחתונים זיינען אים נישט מגלה, עד"ז (און נאכמער) איז נישט שייך אז ער זאל נתגלה ווערן דורך די עליונים (אפילו נישט דורך דער העכסטער בחינה פון אור). ווי אזוי זעט זיך עצמות, כביכול - איז דאס אין (נקרע) ביטול העולמות, אז עס הערט זיך ווי אין שום מציאות כלל און דאס איז רש"י מוסיף אז נאך דעם ענין פון פתח כו" איז דערנאך געווען דער ענין וואָס עצמות האט זיך באוויזן, און דאס האט זיך אויסגעדריקט אין דעם וואָס כשם שקרע את

העליונים כך קרע את התחתונים" - סיי עליונים און סיי תחתונים האָבן נישט קיין מציאות, קרע" זייער מציאות, און דורכדעם ראו שהוא יחידי" - ס'איז געווען גילוי העצמות, יחיד.

שם עמוד 39. נאָך אַ טעם פארוואס רש"י וויל נישט לערנען אז אתה הראתי באציט זיך צו די נסים במצרים (אָדער צו מן השמים השמיך את קולו גו' ועל הארץ גוי) - איז רש"י מרמז בלשוננו וראו שהוא יחידי", וואָס איז דער אָפטייטש פון אין עוד מלבדו": די נסים שבמצרים האבן באוויזן אז אני ה'", און נישט קיין אנדערער חיו (הוי הוא האלקים"), און ווי עס שטייט כמ"פ בנוגע די מצרים וידעו מצרים כי אני ה'" (וכיו"ב); אבער פונדעסטי וועגן, איז פון זיי נישטא קיין הכרח אז אין עוד מלבדו". ווייל עס קען זיין אז דער אויבערשטער איז טאקע גרעסער און שטארקער פון אלעמען, און דער-פאר קען קיינער נישט אָפּהאַלטן און קיין זאך קען אים ח"ו נישט שטערן אין די נסים לבוא לקחת לו גוי מקרב גויי וכיו"ב, ס'איז אבער פון דעם נישטא קיין הכרח אז ס'איז נישטא קיין אנדער מציי אות ח"ו מיט א כח ויכולת (כאטש מיט אַ קלענערן כח ווי השם). דוקא במ"ת, ווען פתח להם שבעה רקיעים כו' - (ו) ראו שהוא יחידי" - נישט נאר אז ס'איז נישטא קיין מציאות כח וואָס קען זיך גלייכן צו אים חזק, נאר ס'איז איבערהויפט נישטא קיין שום אנדער מציאות א חוץ אים - ראו שהוא יחידי", ס'איז נישטא קיין אנדערער בעליונים ובתחתונים, אין עוד מלבדו".

(5 דברים רבה פ"ב כח. מה פתח למעלה מן הענן) (דברים ז, לט): וַיִּדְעֵת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לִבְכֹּד, אָמַר רַבִּי מֵאִיר אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֶת וְלִבְכֹּד יוֹדְעִים מַעֲשִׂים שְׁעִשִּׁית, וְיִסּוּרֵי שְׁהִבְאִתִּי עֲלֶיךָ שְׁלֹא פִגְגָּד מַעֲשִׂיךָ הִבְאִתִּי עֲלֶיךָ. דָּבָר אַחֵר (דברים ז, לט): כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים, רַבָּנָן אֲמַרִי יִתְּרוֹ נָתַן מִמֶּשׁ בְּעִבּוּדֵת פּוֹכְבִּים, שְׁנֶאֱמַר (שמות יח, יא): עֲתָה יִדְעֵתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים. נֶעֱמָן הוֹדָה בְּמִקְצֵת, שְׁנֶאֱמַר (מלכים ב, ה, טו): הִנֵּה נָא יִדְעֵתִי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל. רַחֲב שְׁמִתָּהוּ בְּשָׂמִים וּבְאָרֶץ, שְׁנֶאֱמַר (יהושע ב, יא): כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת. מִשָּׁה שָׁמָּה אֶף בְּחִלּוֹ שֶׁל עוֹלָם, שְׁנֶאֱמַר כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד. מִהוּ אֵין עוֹד, אֶפְלוּ

בְּחִלּוֹ שֶׁל עוֹלָם. אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (משלי לא, לא): תִּנּוּ לָהּ מִפְּרֵי יְדִידָהּ, אֶתֶּה הַעֲדוֹת עָלַי אֵין עוֹד, וְאֵף אֲנִי מַעֲיֵד עָלֶיךָ (דברים לד, י): וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה. מִה כְּתִיב (דברים כב, ז): לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זֶה הִיא אֲרִיכוֹת יָמִים, אָדָם הוֹרֵג נַפֶּשׁ בְּשִׁגְגָה וְגוֹאֵל הַדָּם רוֹדֵף אֶחָד לְהַרְגוֹ, וְהַפֵּל מֵתִים שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתָם, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה חֲזִיף יָפָה הֵן מְדַבְּרִין, לָךְ וְתַפְרִישׁ לָהֶן עָרֵי מִקְלָט, שֶׁנֶּאֱמַר אֲזַי יִבְדִּיל מֹשֶׁה.

יִלְקוּט שִׁימוּעֵי רַמְזוֹ רַס"ט. עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי גְדוֹל ה' אִמַּר מִתְחַלֵּה לֹא הִיָּה עֵבֶד יָכוֹל לִבְרוּחַ מִמְצָרִים וְעַכְשִׁיו הוֹצִיא הַמָּקוֹם שְׂשִׁים רַבּוֹא בְּנֵי אָדָם מִמְצָרִים לַכֶּךְ נֹאמַר כִּי גְדוֹל ה'. אַרְבַּעַה בְּנֵי אָדָם אִמְרוּ אַרְבַּעַה דְּבָרִים אֱלֹהִים אִמְרוּן אָדָם אַחֵר הֵיוּ שׁוֹחֲקִין עָלָיו וּמִי הֵן מֹשֶׁה וַיִּתְּרוּ וּשְׁלֹמֹה וְנִבְכַדְנָצַר. מֹשֶׁה אִמַּר הַצּוֹר תַּמִּים פָּעִלוּ כִּי כָל דַּרְכָּיו מִשְׁפָּט אֱלֹהִים אַחֵר אִמְרוּ הֵיוּ מִשְׁחַקִּין עָלָיו מִי הוֹדִיעוּ לִזֶּה אֵלָּא לִפִּי שְׁכַתוֹב יוֹדִיעַ דַּרְכָּיו לְמֹשֶׁה לַכֶּךְ אִמַּר כִּי כָל דַּרְכָּיו מִשְׁפָּט. שְׁלֹמֹה אִמַּר אֵת הַכֹּל עָשָׂה יָפָה בַּעֲתוֹ אֱלֹהִים אִמְרוּ אָדָם אַחֵר הֵיוּ שׁוֹחֲקִין עָלָיו לֹאמַר מִי הוֹדִיעוּ לִזֶּה מִה יָפָה וּמִה אֵינוֹ יָפָה אֵלָּא שְׁלֹמֹה שֶׁלֹּא חָסַר כְּלוּם מִשְׁלַחֲנוֹ הוּא הִיָּה יוֹדֵעַ מִה יָפָה וּמִה אֵינוֹ יָפָה. אִמַּר ר' יוֹסִי בַר חֲנִינָא אִפִּילוּ מְרוּר בְּתַמּוֹז וּמִלְּפוֹנֵין בְּנִיסָן לֹא חָסַר שְׁלַחֲנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. נִבְכַדְנָצַר אִמַּר וְהַכֹּל דִּירֵי אֶרֶעָא כֹּלָא חֲשִׁיבִין אֵילוֹ אִמְרוּ אָדָם אַחֵר הֵיוּ שׁוֹחֲקִין עָלָיו מִה שֶׁלֹּא אָדָם זֶה אִפִּילוּ עַל יְתוֹשׁ לֹא שֶׁלֹּא לְנִבְכַדְנָצַר לוֹ נֹאֵה לֹאמַר שֶׁנֹּאמַר בּוֹ וְגַם אֵת חַיִּת הַשְּׂדֵה נִתְּנִי לוֹ לַעֲבֹדוֹ. יִתְּרוֹ אִמַּר עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי גְדוֹל ה' לִפִּי שֶׁלֹּא הִנֵּחַ עֲבוּדָה זֹרָה שֶׁלֹּא עֲבָדָה לַכֶּךְ נֹאמַר כִּי גְדוֹל ה'. יִתְּרוֹ נִתֵּן מִמֶּשׁ בַּעֲבוּדָה זֹרָה שֶׁנֹּאמַר כִּי גְדוֹל ה' מְכַל הָאֱלֹהִים. נַעֲמָן הוֹדָה בְּמִקְצַת שֶׁנֹּאמַר כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בִּישְׂרָאֵל. רַחֲב שִׁירָה בְּחִלּוֹ שֶׁל עוֹלָם אִמַּר כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשִׁמִּים אִמַּר לֵה קַב"ה לְרַחֲב אֵת אִמְרַת עַל הָאָרֶץ מִתְחַת נִיחָא אֵלָּא בְּשִׁמִּים מִמַּעַל אֵת אִמְרַת מִה דְּלֹא חֲזוּ עֵינֵיךְ שֶׁבִּנְךָ רוֹאֵה מִה שֶׁלֹּא רָאוּ הַנְּבִיאִים שֶׁנֹּאמַר נִפְתַּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאִרְאֵה מִרְאֹת אֱלֹהִים וְגו' אֲבָל מֹשֶׁה אִמַּר כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשִׁמִּים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתְחַת אֵין עוֹד אִפִּילוּ בְּחִלּוֹ שֶׁל עוֹלָם. אִמַּר ר' אוֹשַׁעִיא תִּנּוּ לָהּ מִפְּרֵי יְדִידָהּ אִמַּר הַקַּב"ה אֵתֶה הַעֲדַת עָלַי וְאֵין עוֹד אֵף אֲנִי מַעֲיֵד עָלֶיךָ וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בִּישְׂרָאֵל

כְּמֹשֶׁה. כִּי בַּדְּבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם מִכִּירוֹ הֵייתִי לִשְׁעֵבֶר וְעַכְשִׁיו בִּיּוֹתֵר שֶׁנִּתְגַּדַּל שְׁמוֹ בְּעוֹלָם שֶׁבְּמִחְשָׁבָה שֶׁחֲשָׁבוּ מִצְרִיִּים לֵאבֹד אֵת יִשְׂרָאֵל בּוֹ נִפְרַע מִהֶם הַמָּקוֹם שֶׁנֹּאמַר כִּי בַּדְּבַר וְגו' (כְּתוּב בַּפְּסוּק הַבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ):

שֵׁם יְהוֹשֻׁעַ רַמְזוֹ י. כִּי שִׁמְעֵנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֵת מִי יָם סוּף מִפְּנִיכֶם (יהושע ב, י). א"ר שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר כְּשִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם שְׁמוֹ מִתְגַּדַּל בְּעוֹלָם שֶׁנֹּאמַר כִּי שִׁמְעֵנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ וְגו' כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים וְגו', וְאֹמַר וַיְהִי כְּשִׁמוּעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמּוּרִי וְגו', וְכִשְׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם שְׁמוֹ מִתְחַלֵּל בְּעוֹלָם שֶׁנֹּאמַר וַיָּבֹאוּ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שְׁמָה וַיַּחֲלִלוּ אֵת שֵׁם קֹדֶשׁ בְּאִמּוֹר לֵהֶם עִם ה' אֱלֹהֵי וּמִאֲרָצוֹ יֵצְאוּ. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשִׁמִּים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתְחַת, יִתְּרוֹ אִמַּר כִּי גְדוֹל ה' מְכַל הָאֱלֹהִים, אִמְרוּ שֶׁלֹּא הִנֵּחַ ע"ז בְּעוֹלָם שֶׁלֹּא עֲבָדָה לַכֶּךְ אִמַּר מְכַל הָאֱלֹהִים נִתֵּן מִמֶּשׁ בַּע"ז. וְנַעֲמָן הוֹדָה בַּדְּבַר יוֹתֵר הֵנָּה נֹא יִדְעֵתִי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בִּישְׂרָאֵל. וְרַחֲב הוֹדָה בַּדְּבַר יוֹתֵר מִהֶם כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשִׁמִּים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתְחַת. אִמַּר הַקַּב"ה לְרַחֲב אֵת אִמְרַת כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים נִיחָא בְּאָרֶץ שְׁמָא בְּשִׁמִּים מִמַּעַל אֵת אִמְרַת מִה שֶׁלֹּא רָאִית בְּעֵינֵיךְ חֲזִיךְ שֶׁבִּנְךָ עוֹמֵד וְרוֹאֵה מִה שֶׁלֹּא רָאוּ הַנְּבִיאִים כְּמֹד"א נִפְתַּחוּ הַשָּׁמַיִם וְאִרְאֵה מִרְאֹת אֱלֹהִים. רַחֲב שִׁירָה בְּחִלּוֹ שֶׁל עוֹלָם בֹּא מֹשֶׁה וְאִמַּר אֵתֶה הָרֹאֵת לְדַעַת וְגו' עַד וְאֵין עוֹד, אִפִּי' בְּחִלּוֹ שֶׁל עוֹלָם, א"ל הַקַּב"ה אֵתֶה אִמְרַת וְאֵין עוֹד תִּנּוּ לוֹ מִפְּרֵי יָדָיו וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בִּישְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה:

(6 יִתְּרוֹ יח, יא. עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי־גְדוֹל יְהוָה מְכַל־הָאֱלֹהִים כִּי בְּדִבְרֵי אֲשֶׁר יָדוּ עָלֶיְהֶם:

מְכִילָתָא . "עֵתָה יִדְעֵתִי", עַד עַכְשִׁיו לֹא הוֹדָה בְּדִבְרֵי **"כִּי גְדוֹל יי".** אָמְרוּ: מִתְחַלֵּה, לֹא הָיָה עֹבֵד יָכֹל לִבְרֹחַ מִמִּצְרֵיכֶם, וְעַכְשִׁיו הוֹצִיא שְׂשִׁים רַבּוֹא בְּנֵי אָדָם מִמִּצְרֵיכֶם. לִכְךָ נֶאֱמַר **"כִּי גְדוֹל יי".** וּמִה תִּלְמַד לֹאמַר **"מְכַל הָאֱלֹהִים"**? אָמְרוּ: לֹא הִנֵּחַ יִתְּרוֹ עֲבוּדָה זֹרָה בְּכָל הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חָזַר עָלֶיךָ וְעֲבָדָה, שֶׁנֶּאֱמַר **"מְכַל הָאֱלֹהִים"**. וְנַעֲמָן הוֹדָה בְּדִבְרֵי יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מְלָכִים ב, ה, טו) **"הֵנָּה נֹא יִדְעֵתִי, כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ, כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל"**. וְכֵן רַחֲב הִזְנִיחַ אוֹמְרַת: (יהושע ב, יא) **"יי אֱלֹהֵיכֶם, הוּא אֱלֹהִים בְּשִׁמִּים מִמַּעַל, וְעַל הָאָרֶץ מִתְחַת"**. **"כִּי בְּדִבְרֵי אֲשֶׁר יָדוּ עָלֶיְהֶם"** מִכִּירוֹ הֵייתִי

לְשַׁעֲבֵר, וְעָקְשׁוּ בְיוֹתֵר, שְׁנִתְגַּדֵּל שְׁמוֹ בְּעוֹלָם, שְׁבִמְחָשָׁבָה
שְׁחָשְׁבוּ מִצְרִים לֹאֲבֹד אֶת יִשְׂרָאֵל, בּוֹ בְדָבָר נִפְרַע מִקֶּן
הַמָּקוֹם, שְׁנִתְאַמַּר: "כִּי בְדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם."

אור התורה שמות חלק ג עמוד תשלו. מד"ר ר"פ
דברים. ד"א אלו אחר אמר עתה ידעתי כי גדול ה' היו
אומרים זה אומר עתה ידעתי, אלא יתרו שהיה שחזר על
כל בתי עו"ג שבעולם ולא מצא בהם ממש, ואח"כ כו'
לזה נאה לומר עתה ידעתי עכ"ל. וכ"ה באריכות יותר
במדרש קהלת ע"פ את הכל עשה יפה בעתו. ואפ"ל שזהו
ענין יתרו לשון יתרון האור הנמשך מן החשך ויתרון
החכמה הנמשך מן הסכלות והנה מאלו המדרשים נראה
שיפה אמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים,
וכי זהו שבח שגדול מאד הנהגתו והשפעת כחו בעולמות
מכח הע' שרים, ואף שלכאורה זהו קטנות מאד
להשמיענו שכח הבורא גדול מכח הנבראים, והלא אין
ערוך כלל, ולכאורה נתן ממש בעו"ג, מדאמר מכל
האלקים, משמע שהם ג"כ אלקים אלא שהוא גדול מהן
ואיך המד"ר אומר על יתרו ולא מצא בהם ממש, א"כ
מהו מכל האלקים. וצ"ל שזהו ע"ד מ"ש מי כמוכה
באלים הוי', כי הויי אלקיכם הוא אלקי האלקים,
השתחו לו כל אלקים, אך הוא גופא קשיא הלא באמת
ומבלעדי אין אלקים וכדלקמן. וצ"ל מה שנקראו אלקים
זהו ע"ש הכח שהוא ית' נתן בידו, ע"ד ראה נתתיך
אלקים לפרעה זהו ע"ש הכח שהוא ית' נתן בידו
וכדלקמן. וכיון שהוא ית' נתן להם כח גדול בעולם
וקראם שרים, וכן במד"ר בשה"ש ע"פ שלמה אהי'
כעוטיה על עדרי חבירך יש פי' דחבירך הם הע' שרים,
וע"ש בתרגום תיקון הענין, א"כ שפיר י"ל השבח
שאע"פ שנתן להם כח אין זה מערך הכח והגדולה של
הנהגתו ית' בעצמו בעולמות.

(11) לקוטי תורה שה"ש לו עמוד ב. ותדע שהוא כן
שהרי נאמר רם על כל כו' מי כה' אלקינו כו' המשפילי
כו' פי' שעכו"ם מנשאים ג"כ אותו ומפני רוב התנשאותם
אותו דקרו ליה אלהא דאלהיא הגבה למעלה הם ממעטים
המשכת אלהותו בזה העולם כי אומרים שזהו השפלה
אצלו להשגיח למטה. אבל באמת מי כה' אלקינו המגביה
לשבת יותר מן הרוממות שהם מחשבים כי הם סוברים
שההתהוות ממנו ית' ע"ד עילה ועלול ושיש רבוי

השתלשלות עילה ועלול כל כך עד שנתהוה עולם השפל.
ולכן הוא השפלה לעילה וסבה ראשונה להשפיל א"ע
כ"כ למטה ועל כן סוברים שאינו משגיח למטה כו' אבל
באמת שהוא ית' למעלה מעלה מבחי' זו דעילה ועלול כי
הוא ית' בחי' סכ"ע ואצלו ית' הח"ע ועשייה גשמיות
שניהן שוין א"כ כמו שמשגיח בח"ע כך ממש משגיח
בעשיה הגשמיות ובכל מעשה האדם הלוכו ושבתו וקומו
וכל צרכיו כו' וזהו וענוה גדולה מכולם והיינו כי גאה
גאה שרוממותו יותר מבחי' גאה וגדולה והיינו המשפילי
לראות בשמים ובארץ.

ספר הערכים חב"ד חלק ב עמוד רע"ה. הטעם
לשיטתם שעזב ה' את הארץ ואינו משגיח עלי' הוא, כי
(לפי דעתם) הוא ית' מרומם ומנושא מלהשגיח על
נבראים התחתונים וההשגחה עליהם היא השפלה לגבי'
ית'. ולכן אומרים הם שהשגחתו ית' היא רק על נבראים
העליונים ולא על נבראים התחתונים. וזהו מ"ש רם על
כל גוים הוי' על השמים כבודו, שהגוים מרוממים את
הוי' ואומרים שהשגחתו ית' על השמים - נבראים
העליונים - היא כבודו ית', משא"כ ההשגחה על הארץ
- נבראים התחתונים - היא השפלה לגבי' ית'. ומטעם
זה, כופרים הם לא רק בענין ההשגחה על נבראים
התחתונים, אלא גם בענין התהוותם וחיותם. שלדעתם,
התהוות הנבראים הגשמיים וחיותם אינה ממנו ית' רק
מצבא השמים", כי הוא ית' מרומם ונשגב מלהשפיל את
עצמו בנבראים התחתונים להוותם ולהחיותם.

(15) סנהדרין לט עמוד א. אָמַר לִיהָ קִיסָר לְרַבִּי תַנְחוּם:
תָּא לִיהוֹוָּ פּוֹלֵן לְעָמָא סָד. אָמַר: לְחַיִּי, אֲנִי דְמִתְלִינָן לָא
מִצִּינָן מִיְהוֹנִי פְנוּתִיכּוֹ. אַתְּוֹן מְהִלִּיתוּ נִהְוֹ פְנוּתוֹ! אָמַר
לִיהָ: מִימָר שְׁפִיר קְאָמְרְתְּ, מִיהוּ כָל דְּזָכִי לְמַלְכָּא לְשִׁדְיָה
לְבִיבָר. שְׁדִיָּה לְבִיבָר וְלָא אַכְלוּהּ. אָמַר לִיהָ הָהוּא מִינָא:
הָא דְלָא אַכְלוּהּ מִשּׁוּם דְלָא כָפוֹן הוּא. שְׁדִיָּה לִיהָ לְדִידָהּ
וְאַכְלוּהּ.

מהרש"א . מפלגך לעילאי כו'. נסמך זה המאמר להאי
דלעיל דאיירי נמי בכהאי גוונא שהאמגושא היה נוטה
למינות שמי שברא הרוחני לא ברא הגשמי ולזה אמר
מפלגך ולעילא ששם כלי הנשימה הרוחנים חלק הקב"ה
הוא ומפלגך לתתאי ששם כלים הגשמים חלק כח אחר
הם וא"ל אם כן היכי שביק כו':

16) תרגום כאן פסוק לט. ותדע יומא דין ותתוב ללכך
ארי יי הוא אלהא דשכנמיה בשמא מלעלא ושלטי על
ארעא מלרע לית עוד:

רבינו בחיי. והשבות אל לבבך. זה מצות עשה מן
התורה בידיעת השם יתברך, שנצטוינו לדעת אותו
ולחקור על אחדותו ושלא נסמוך על הקבלה בלבד.
והידיעה הזו היא מתוך פעולותיו ומעשיו הנוראים
ונבראים העליונים והשפלים.

והנה ידיעה זו היא האפשרית אבל הידיעה מצד מהותו
ועצמותו נמנעת וא"א לעמוד עליה, ועליה נאמר (משלי
כ"ה:ב') כבוד אלהים הסתר דבר. ומפני שאין ענין
האלהות ששיגענו האדם בשכלו בתחלת מחשבתו, לכך
הזכיר בו לשון והשבות אל לבבך כאדם שמתבונן בדבר
ויצטרך לחזור ולהתבונן, כענין שמצינו באלהיו (מלכים
א י"ט:י"א-י"ב) לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש
ה', ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה
דקה, ענין הכתוב כי כשיחשוב עליו האדם מהו אם הוא
רוח או רעש או אש, יחזור ויסתור בנין מחשבתו בכל
מה שיחשוב עליו, ואחר המחשבות כלם לא ימצא כי אם
העלמה ובלימה, וזהו ואחר האש קול דממה דקה, כענין
שנזכר בספר יצירה בלום פיך מלדבר ולבך מלהרהר.
ואמר לבבך ולא אמר לבך, כי שתי יצרים יש באדם, יצר
טוב ויצר רע, ובא ללמד שאם יטענו יצרו לנטות מדרך
האמונה ח"ו ולהאמין שתי רשויות, אז ישיב אל לבו כי
הוא אחד בשמים ובארץ, ולכך סיים אין עוד. וענין
השבת הלב הוא הדבר שצריך עיון גדול ודעה יתרה,
ממה שאמר הנביא ע"ה (ישעיהו מ"ד:י"ט) ולא ישיב אל
לבו לא דעת ולא תבונה לאמר, והענין הזה הוא שיחשב
בלבו כי ה' הוא האלהים מנהיג העולם, בשמים אלו
הגלגלים, ממעל אלו המלאכים, ועל הארץ העולם
השפל, מתחת אלו מעמקי תהומות, וכל זה נכלל בלשון
הכתוב שאמר שלמה ע"ה (משלי כ"ה:ג') שמים לרום
וארץ לעומק, ואמר אין עוד, בכל העולמות כלן

17) שער היחוד ואמונה פרק א. ונדעת היום ונהשבות
אל לבבך, פי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ
מתחת – אין עוד. וצריך להבין: וכי תעלה על דעתך שיש
אלהים נפרד במים מתחת לארץ, שצריך להזהיר כל פה
ונהשבות אל לבבך?

19) שער היחוד ואמונה פרק ו. וזהו שכתוב: "ונהשבות
אל לבבך, כי ה' הוא האלהים", פירוש, שישני שמות אלו
– הם אחד ממש, שגם שם "אלהים" המצמצם ומעלים
האור, הוא בחינת חסד – כמו שם הנו"ה, משום שמדותיו
של הקדוש-ברוך-הוא מתגלות עמו ביחוד גמור, והוא
ושמו אחד, שמדותיו הן שמותיו. ואם כן, ממילא תדע
ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת – אין עוד", פירוש,
שגם הארץ החומרית שנקראת יש גמור לעין כל, היא און
ואפס ממש לגבי הקדוש-ברוך-הוא, כי שם "אלהים"
אינו מעלים ומצמצם אלא לפתחונו, ולא לגבי הקדוש-
ברוך-הוא, מאחר שהוא ושמו "אלהים" – אחד, ולכן,
גם הארץ ומתחת לארץ הן און ואפס ממש לגבי הקדוש-
ברוך-הוא, ואין נקראות בשם כלל, אפילו בשם "עוד"
שהוא לשון טפל, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה
"יהודה ועוד לקרא", וכגוף שהוא טפל להשמה וחיית
שבתוכו [וזהו שכתוב: "אעלה ה' בסיני, אומר לאלהי
בעודי", שהסמים נמשכים משם הנו"ה, וה"עוד" שהוא
הגוף הטפל – משם "אלהים"] לפי שהשמה אינה מהנה
הגוף מאין ליש, אבל הקדוש-ברוך-הוא המהנה את הכל
מאין ליש – הכל בטל במציאות אצלו, כמו אור השמש
בשמש. ולכן הוצרך הכתוב להזהיר "ונדעת היום
ונהשבות אל לבבך וגו'", שלא תעלה על דעתך ששמים
וכל צבאם והארץ ומלוואה הם דבר נפרד בפני עצמו,
והקדוש-ברוך-הוא ממלא כל העולם בהתלבשות השמה
בגוף, ומשפיע כח הצומח בארץ, וכח התנועה בגלגלים,
ומניעם ומנהיגם כרצונו, כמו שהשמה מניעה את הגוף
ומנהיגתו כרצונה.

אור התורה נח חלר ג עמדו תרנט. קיצור. לבאר מצות
לייחוד שהוא פ' שמע ישראל, לכאורה י"ל שזהו ג"כ
מצות לא יהי' לך וכמבואר בילקוט וא"כ זהו ע"ד עשה
ול"ת, אכן עוד י"ל שהיא כללית יותר ממצות לא יהי'
לך דהיינו שהוא ג"כ אזהרה לייחד את שמי ור"ל
שמוזהרי' על השיתוף כי ענין השיתוף זהו ע"ד
שהמלאכים מסייעי' לו כמו הדוכסין המסייעין את המלך
בהנהגת מלכותו ע"כ חולקים להם כבוד וע"ד שלוש
שותפין באדם שלכן נאמר כבוד את אביך כו', אבל באמת
המלאכים אינם מסייעי' לו כלל רק הוא לבדו פועל
המציאות ואע"פ שיש שרים שר של שלג כו' שרו של
עולם כו' אין בידם להרע ולהיטיב להוסיף ולגרוע כי הם
רק כגרזן ביד החוצב בו, וכמשנ"ת ג"כ במהר"מ אלשיך
בספר רוממות אל על תלים סי' צ"ז ע"פ כי גדול הוי'
ומהולל מאד ונורא הוא על כל אלהים כי כל כו' וד' שמים
עשה ובסי' צ"ז ע"פ יבשו כל כו', וזהו שארז"ל במד"ר

פ' ואתחנן ע"פ וידעת היום כו' כי הוי' הוא האלקי' אמרו יתרו נתן ממש בע"ג שנאמר עתה ידעתי כי גדול הוי' מכל האלקים כו' אבל משה כו' וידעת היום כו' ואין עוד מלבדו כו' ע"ש, וכ"ה במכילתא פ' יתרו וצ"ל שהרי יתרו הודה בנפלאותיו ית' בהשגחה גדולה לשלם מדה כנגד מדה כמ"ש כי בדבר אשר זדו וא"כ איך אמרו שנתן ממש בע"ג אלא כיון שאמר כי גדול כו' מכל האלקים נתן ממש בהם ע"ד שיתוף שהם מסייעים לו אף שהם נבראים והוא בראם מאין ליש וזהו כי גדול הוי' שהוא המהווה מאין ליש מכל האלקי' המלאכים שנבראו מאין ליש כי אני אמרתי אלקים אתם שתהיו נצחיים כמו מיכאל וגבריאל כו' ומ"מ הוה ס"ל שהמלאכים מסייעים לו כמו שמסייע הדוכס להמלך עד"מ וע"ז בא הציווי וידעת היום כו' כי הוי' הוא האלקים כי אין עוד מלבדו ובשל"ה פ' בעשרה מאמרות ראשון כתב וז"ל עוד אודיעכם בנ"י יצו מן המושג אצלי בענין אחדותי ית' בהשגחתי הנה סברת העולם הוא בענין מערכת צבא השמים כך הבורא ב"ה חודש הכל יש מאין המוחלט ע"כ ביכולתו לעשות מה שרוצה לשנות ולשדד בראשית נתן הקב"ה לצבא השמים כח ויכולת להנהיג העולם וכל כוכב ממונה על מינוי שלו העולם כמנהגו נוהג וכביכול זה ידו מהם רק אם לעת מהעתים רוצה לשדד אותם וכל זמן שאינו משדד אז מנהיגם בכח שהושג להם בעת הבריאה אמנם אמיתות האמונה הנראה בעיני הוא השי"ת מחדש בטובו בכ"י תמיד מעשה בראשית בכוונה מכוונת שופע שפעו ואלו ה' מנוע רגע א' ה' הכל כלא ה' בטל במציאות והוא פ' הפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד אין הפי' כי אין אלוהה זולתו כי זה הוא פשיטא וכבר גילה זה בפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, אלא ר"ל שאין עוד מציאות בעולם זולת מציאותו ית' כי בהסתרו יאבד הכל ומ"ש כח וגבורה נתן בהם להיות מושלים היינו כח ההכנה בטבעם כמו שהעין מוכן לראות כשנשפע לו הראי' וכן האוזן וכן כל האברים איש איש על עבודתו ככה מערכות השמים כח וגבורה נתן בהם כו' כל זמן שהשפע נשפע בהם והם קימים יושפע בהם שלא כטבעם עכ"ל וא"כ מזה יובן המד"ר והמכילתא דנותן דופי בדברי יתרו כי אף שהודה כי גדול הוי' לשלם מדה כנגד מדה היינו כמ"ש בשל"ה אם לעת מן העיתים רוצה לשדד אותם וכל זמן שאינו משדד כו'

והמד"ר קורא זה שנתן ממש בעו"ג כיון כל זמן שאינו משדד אותם אז מנהיגם בכח שהושג להם בעת הבריאה, אבל האמת אינו כן אלא כי בכל יום ובכל שעה הוא מחדש בטובו כל העולמות ולכן אין עוד מלבדו ממש וכן נתבאר בסש"ב ח"ב פרק * פ' אין עוד מלבדו כעין פ' השל"ה וביתר עוזור.

(21) שער היחוד ואמונה פרק ב. והנה, מכאן תשובת המינים וגילוי שורש טעותם, הכופרים בהשגחה פרטית ובאותות ומופתים התורה, שטועים בדמיונם הכוזב, שפדמין מעשה ה' – "עושה שמים וארץ" למעשה אנוש ותחבולותיו, כי פאָשר יצא לצורף כלי – שוב אין הכלי צריך לידי הצורף, כי אף שיצדו מסולקות הימנו והולך לו בשוק – הכלי קיים בתבניתו וצלמו ממש פאָשר יצא מידי הצורף, כך מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ. אף "טח מראות עיניהם", ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא יש מיש, רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת תתיכת כסף לתמונת כלי, למעשה שמים וארץ, שהוא יש מאין. והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף על דרך משל, ש"הוליד ה' את הים ברוח קדים ענה כל הלילה ויפקעו המים", ו"נצבו כמו ג"ד" וכחומה ואילו הפסיק ה' את הרוח כרגע – היו המים חוזרים וניגרים במוֹרד בדרֶכֶם וטִבְעָם, ולא קמו כחומה בלי ספק, אף שהטבע הנה במים גם כן נבְרָא ומְחֻדָּשׁ יש מאין, שהרי חומת אֲבָנִים נִצְבָת מֵעֲצָמָה בלי רוח, רק שטבע המים אינו כן. וכל שכן קל וחומר בבריאת יש מאין, שהיא למעלה מהטבע, והפלא נפלא יותר מקריעת ים סוף, על אחת כמה וכמה שבהסתלקות כח הבורא מן הנבְרָא חס ושלום – ישוב הנבְרָא לאין ואפס ממש. אלא צריך להיות כח הפועל בנפֶעֶל תמיד, להעֲזִיבוֹ ולקִיְּמוֹ. והן הן בחינות אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נבְרָאו. ועל זה נאמר: "ואתה מסיה את כולם" – אל תקרי "מסיה", אלא "מהנה", דהיינו, יש מאין, ו"אתה" – הן בחינות האותיות מאל"ף ועד תי"ו, והס"א – היא ה' מוצאות הפה, מקור האותיות. והן הן בחינות אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נבְרָאו. ואף שאין לו דמות הגוף – הרי מקרא מלא דבר הכתוב: "ויבְרָא ה'" "ויאמר ה'", והיא בחינת התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאים, ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה הנבואה, וגם במחשבתם ודיבורם, כמו שכתוב: "רוח ה' דבר בי, ומלתו על לשוני", וכמו שאמר האר"י זכרוננו לברכה

איז זיך מתלבש אין נבראים איז א חיות מצומצם ומוגבל (לויטן נברא), כנ"ל, איז ער דאך נותן מקום למציאות היש, ובמילא איז אויך דער ביטול מצד דעם חיות, ניט קיין ביטול בשלימותו. לויט אבער ווי דער אלטער רבי איז ממשיך ומבאר, אז צמצום אינו כפשוטו ח"ו, דהיינו, אז אויך אין דעם מקום" (מדריגה) וואס דער אור וחיות אלקי איז זיך מתצמצם ומתלבש בתוך הנבראים, איז לית אתר פנוי מיני און מהותו ועצמותו יתברך .. מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום - קומען ארויס צוויי קצוות: יעדער נברא האט זיין נפש וחיות רוחנית פרטית וואס קומט דורך צמצום און התלבשות פון דעם דבר ה' אין יעדן נברא פרטי; וביחד עם זה איז יעדער נברא פרטי פארבונדן מיט עצמותו ומהותו ית', ווייל אין דעם ארט" פון דעם נברא, געפינט זיך מהותו ועצמותו יתברך". און וויבאלד אז מהותו ועצמותו . ית' איז אינגאנצן ניט בגדר פון וועלט, ווערט מצד דעם דערהערט, אז די מצי' אות פון וועלט גופא איז אלקות (בלשון הידוע דער יש הנברא איז יש האמיתי) - אין עוד מלבדו.

(35) מורה נבוכים חלק ב הקדמה יב. כי כל כח שיצא מתפשט בגוף הוא בעל תכלית להיות הגשם בעל תכלית.

(38) אבנפות דרבני נתן פל"א. בעשרה מאמרות נברא העולם וכי מה צורך לבאי עולם בכך אלא ללמדך שכל העושה מצוה אחת וכל המשמר שבת אחד וכל המקיים נפש אחת [מעלה עליו הכתוב] כאילו קיים עולם מלא שנברא בעשרה מאמרות. וכל העובר עבירה אחת וכל המחלל שבת אחד וכל המאבד נפש אחת מעלין עליו כאילו איבד עולם מלא שנברא בעשרה מאמרות שכן מצינו בקין שהרג את הבל אחיו שנא' (בראשית ד':) קול דמי אחיך דם אחד שפך דמים רבים נאמר אלא מלמד שדם בניו ובני בניו וכל תולדותיו עד סוף כל הדורות שעתידין לצאת ממנו כולם היו עומדין וצועקין לפני הקב"ה (הא למדת שאדם אחד שקול כנגד מעשה בראשית כולו):

קהלת רבה פ"א, ד. והארץ לעולם עמדת, אמר רבי יהושע בן קרחה לא הנה צריך קרא למימר אלא והארץ הולקת, והארץ באה, והדור לעולם הוא עומד, וכי מי נברא בשביל מי, ארץ נברא בשביל דור או דור נברא בשביל הארץ, לא ארץ בשביל דור. אלא, דור על ידי

שאינו עומד בתפקידיו של הקדוש ברוך הוא, לפיכך הוא בולה, והארץ על ידי שהיא עומדת בתפקידיו של הקדוש ברוך הוא, לפיכך אינה בולה. אמר רבי שמעון בן יוחאי, פתיב (ישעיה סה, כב): כי כימי העץ ימי עמי, ואין עץ אלא תורה, שנאמר (משלי ג, יח): עץ חיים היא למחזיקים בה, וכי מי נברא בשביל מי, התורה בשביל ישראל, או ישראל בשביל תורה, לא תורה בשביל ישראל, אלא תורה שנבראת בשביל ישראל הרי היא קיימת לעולמי עולמים, ישראל שנבראו בזכותה, על אחת כמה וכמה. אמר רבי יצחק מלכות נקנסת, ומלכות יוצאת, וישראל עומד לעולם, הוי: והארץ לעולם עמדת. רבי שמואל בשם רבי פלטיא דגנה מיימי ליה מן הדיו קרייא (שופטים יח, ל): ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ, וכי ארץ גולה או מטלטלת, אלא אלו ישראל שנבראו ארץ, שנאמר (מלאכי ג, יב): ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו אתם ארץ חפץ, אתם תקראו ארץ חפץ. אמר רבי ברכיה בשם רבי שמעון בן לקיש, כל מה שברא הקדוש ברוך הוא באדם ברא בארץ להגמא לו, אדם יש לו ראש והארץ יש לה ראש, שנאמר (משלי ח, כו): וראש עפרות תכל. אדם יש לו עינים והארץ יש לה עינים, שנאמר (שמות י, ה): וכסה את עין הארץ. אדם יש לו אזנים והארץ יש לה אזנים, שנאמר (ישעיה א, ב): והאזני ארץ. אדם יש לו פה והארץ יש לה פה, שנאמר (במדבר טז, לב): ותפתח הארץ את פיה. אדם אוכל והארץ אוכלת, שנאמר (במדבר יג, לב): ארץ אכלת יושביה. אדם שותה והארץ שותה, שנאמר (דברים יא, יא): למטר השמים תשתה מים. אדם מקיא והארץ מקיאה, שנאמר (ויקרא יח, כח): ולא תקיא הארץ וגו'. אדם יש לו ידים והארץ יש לה ידים, שנאמר (בראשית לד, כא): והארץ הנה רחבת ידים. אדם יש לו ירכים והארץ יש לה ירכים, שנאמר (ירמיה לא, ז): וקבצתים מירכתי ארץ. אדם יש לו טבור והארץ יש לה טבור, שנאמר (יחזקאל לח, יב): ישבי על טבור הארץ. אדם יש לו ערנה והארץ יש לה ערנה, שנאמר (בראשית מב, ט): לראות את ערנות הארץ באדם. אדם יש לו רגלים והארץ יש לה רגלים, שנאמר: והארץ לעולם עמדת. מה היא עומדת, מעמדת, רבי אחא ורבנן, רבי אחא אמר תפקידיה. רבנן אמרי מזונותיה. אמר רבי שמעון בן יוסי בן לקוניא, לפי שבעולם הנה אדם בונה בגין ואחר מבלה, נוטע נטיעה ואחר אוכל, אבל לעתיד לבוא לא

יבנו ואחר ישוב, לא יטעו ואחר יאכל, שְׁנָאֹמֶר (ישעיה סה, כב): כִּי כִימִי הָעֵץ יִמִּי עָמִי וּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם יָבִילוּ בְּחִירִי.

מורה נבוכים חלק א פרק עב. דע – כי זה הנמצא בכללו הוא איש אחד, לא זולת זה – רצוני לומר: כי כדור הגלגל הקיצון, בכל מה שבו, הוא איש אחד בלא ספק, כראובן ושמעון באישות. והשתנות עצמיו – רצוני לומר: עצמי זה הכדור בכל מה שבו – כהשתנות עצמי איש איש מבני אדם על דרך משל. וכמו שראובן, על דרך משל, הוא איש אחד, והוא מחובר מאברים מתחלפים כבשר והעצמות – ומלחות משתנות ומרוחות כן זה הכדור בכללו מחובר מן הגלגלים ומן היסודות הארבעה ומה שהורכב מהם. ואין ריקות בו כלל, אלא מקשה מלא נקודת מרכזו – כדור הארץ, והמים מקיפים בארץ, והאוויר מקיף במים, והאש מקיף באוויר, והגשם החמישי מקיף באש; והוא כדורים רבים, אחד תוך שני, אין פנוי ביניהם ולא ריקות כלל, אלא הקפתם מתוקנת מדובקים אחד באחד; כולם מתנועעים תנועה סיבובית שוה, אין מהירות בדבר מהם ולא איחור – רצוני לומר: כי כל כדור מהם לא ימהר פעם ויאחר פעם אחרת, אבל כל אחד דבק לטבעו במהירותו ואפני תנועתו. אלא אלו הכדורים, קצתם יותר ממהר התנועה מקצתם. והמהרה תנועה מכולם היא תנועת הגלגל המקיף בכל והוא אשר יתנועע התנועה היומית ויניעם כולם עמו תנועת החלק בכל, שהם כולם – חלקים בו. ונקודות מרכזי אלו הגלגלים משתנות: מהם – מי שמרכזו מרכז העולם, ומהם מי שמרכזו יוצא ממרכז העולם; ומהם – מי שיתנועע תמיד תנועתו המיוחדת בו מן המזרח אל המערב, ומהם – מי שיתנועע תמיד מן המערב אל המזרח. וכל כוכב שבאלו הכדורים הוא חלק מן הגלגל אשר הוא בו עומד במקומו. ואין לו תנועה מיוחדת בו, אולם יראה מתנועע בתנועת הגשם אשר הוא חלק ממנו. וחומר זה הגשם החמישי בכללו, המתנועע בסיבוב, אינו כחומר גשמי הארבעה יסודות אשר בתוכו....

(40) בראשית רבה פי"ד, ט. תַּמְשֵׁה שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ: נֶפֶשׁ, רוּחַ, נֶשְׁמָה, יְחִידָה, סִיָּה. נֶפֶשׁ, זֶה הַדָּם, שְׁנָאֹמֶר (דברים יב, כג): כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ. רוּחַ, שֶׁהִיא עוֹלָה וְיִוִּרְדָּת, שְׁנָאֹמֶר (קהלת ג, כא): מִי יוֹדֵעַ רוּחַ כְּנִי אָדָם הָעוֹלָה הִיא לְמַעַלָּה. נֶשְׁמָה, זֶה הָאוֹפִיָּא, דְּבִרְיָתָא אֲמַרִּין הָאוֹפִיָּתָא טָבָא. סִיָּה, שְׁכָל הָאֲבָרִים מֵתִים וְהִיא סִיָּה בְּגוּף.

יְחִידָה, שְׁכָל הָאֲבָרִים מֵשָׁנִים שְׁנִים, וְהִיא יְחִידָה בְּגוּף. הַדָּא הוּא דְּכֶתִיב (איוב לד, יד): אִם יֵשִׁים אֵלָיו לְבוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֵף, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נַחֲמִיָּה וְרַבְּנָן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּר נַחֲמִיָּה אָמַר אִם יֵשִׁים אֱלֹהִים לְבוֹ עַל הָאָדָם הַזֶּה, רוּחוֹ כָּכָר הָיָה בְּיָדוֹ (שנאמר): וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֵף בְּגוּפוֹ כָּכָר יִגְנוֹעַ כָּל אָדָם, אֲלֵא בְּשַׁעַה שְׁאָדָם יָשׁוּ, נִשְׁמָה מִסְמָמָת אֵת הַגּוּף שְׁלֵא יִצְטָנָן וְנִמּוּת. רַבְּנָן אוֹמְרִים אִם יֵשִׁים אֱלֹהִים לְבוֹ לְאָדָם הַזֶּה רוּחוֹ כָּכָר הוּא בְּיָדוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֵאָסֵף לְמַעַלָּה כָּכָר יִגְנוֹעַ כָּל אָדָם יַחַד, אֲלֵא בְּשַׁעַה שְׁאָדָם יָשׁוּ נִשְׁמָה מִסְמָמָת הַגּוּף שְׁלֵא יִצְטָנָן וְנִמּוּת, הַדָּא הוּא דְּכֶתִיב (משלי כ, כז): גֵּר ה' נִשְׁמָת אָדָם. רַבִּי בִּיסְנִי וְרַבִּי אֲחָא וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר אוֹמְרִים, הַנִּשְׁמָה הַזֶּה מְמַלְאָה אֵת כָּל הַגּוּף, וּבְשַׁעַה שְׁאָדָם יָשׁוּ הִיא עוֹלָה וְשׁוֹאֵבָת לֹא חַיִּים מְלַמְעָלָה. רַבִּי לֹוִי בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, עַל כָּל נְשִׁימָה וְנִשְׁמָה שְׁאָדָם נוֹשֵׁם צָרִיד לְקַלֵּס לְבוֹרָא, מֵה טַעַם (תהלים קנ, ו): כָּל הַנִּשְׁמָה תִּהְלֵל יְהוָה, כָּל הַנִּשְׁמָה תִּהְלֵל יְהוָה.

(41) אור בתורה בראשית חלק ו עמוד תתרכ. להבין ענין הנפש אלהית. הנה כתיב לא תאכלו על הדם וארז"ל (ברכות ד"י ע"ב) לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם. הענין שקודם התפלה אין הנפש האלקי מתגלה בהאדם לכן אז נק' האדם בשם דם לבד. היינו לומר שהוא רק בחי' דם ובתוכו הנה"ב. ואין הנה"א מאירה ומתגלה בו עדיין [וכשהנ"א מתגלה אז י"ל שנק' אדם א' דם הוא בחי' התפשטות הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל ומרומז באות א' שמתפשטת ומאירה בדם שבו הנה"ב]. עוד (שם י"ד) אמרו רז"ל ע"פ חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כו'. שהנותן שלום לחבירו קודם שמתפלל כאלו עשאו במה שנא' חדלו לכם מן כו' נשמה באפו המכוון ג"כ כמו שנת"ל כי קודם התפלה הנשמה היא באפו ואינה מתפשטת ומתגלה בגופו.

יהל אור

תבז 467

קיי"ע. ואפ"ל עפ"מ רבינו ז"ל ע"פ מארז"ל ואלו לדיק ורשע לא קאמר. שאז"ר
 שהוא ית' יודע אם יב' לדיק לא רשע לא קאמר כן בדבור שאלמלא נמשך ק' בדבור
 מוכרח שיה' כן ובטל הבחירה ובייט משום דדבורו של הקב"ה פ"י כחציה. ולכן ג"כ
 נסחם בקן מיעקב כשראה לנלותו בדבור. נמלא דבורו נק' אחת. ובספר הבכיר טובה
 בהשמות וז"ל סי' כ"ח עושה שלום במרומיו מאי שמים תלמד שגבל הקב"ה אם ומיט
 וספתן. וז"ל. ועשה מהן ראש לדבריו. שנאמר ראש דברך אחת עכ"ל. כי שמים הוא
 ז"ל ומיבור אם ומים מו"ג זה ע"י הת"ת הנק' אחת כמ"ס בזהר ר"פ ויקרא פ"ב
 ונחמם לי אור אחת דא וא"ו. ולכן עשה מהם ראש לדבריו. בייט שראש וכתר דמל'
 נמשך מתפארת דז"א. ולכן התחילה התורה בבחי' אחת שמים הוא פ"ת כי הוא ראש דבר.
 והנה גבי כהונה כתיב אחת כהן לעולם על דברתי חלבי לזק ופ"י שפיקר פנין הכהן
 הוא על דברתי שימשך האור בהדבור ולכן נק' הכהן שושבינא דמסרוניא. מסרוניא
 הוא מל' לשון שררה וכנ"ל ספ"י א' בפנין שרה. ועפ"מ מזה ע"פ אחת כהן לעולם ועיין
 מזה בזה"ק פ' מלורע דג"כ ספ"ב. גם פ"י אחת כהן לעולם שהתחשבה בזה בחי' אני
 פ"י לא שריתי ולכן נאמר לכהן ל'. שכת' שנאמר לי אינו ח' ט' כמ"ס במד"ר פ' ויקרא
 פ"ב. ובהיות כן מובן מ"ש חסד הדבר אשר מפעשה להם. כי הם מתשיכים בחי' ז' וז'
 בדבר שפ"י בחי' דברתי ועפ"מ בלקי"ת פ' מעות כפ"י לאחר זה הדבר כי משה נחנכה
 בזה ט'. וזה שהעירו ע"י מפסוק לעולם פ' דברך נלכ. שהוא פנין ראש דברך אחת.
 והתחשבה בזה פ"י אהרן שהוא כהן לעולם על דברתי ט'. וזהו שדבר זה קיי"ס לעולם
 למדות שהכהונה נמשך מחקוס גבוה בחי' אני פ"י לא שריתי ט'. והנה הרד"א גבי
 תפלת ר"ס כפ"י ודברך מלכתי אחת פ"י שדבר ולא דפתי למח לא הביא פסוק נאח
 דברך אחת. וזה כתיב בפי' סי' ו' כ"ח ודברך יי' אחת. ובמ"א ספ"י י"ז ודבר יי'
 כפ"י אחת:

קיצור. וזה טעמו: פ"י אחת כהן לעולם על דברתי. שממשך בחי' אחת אי' פ"י
 לא שריתי. שישא זה כפ"י נמשך בהדבור בחי' מפעשה. פ"י ראש דברך
 אחת. ודברך מלכתי אחת:

(ג) **ע"ש** במד"ר פ' תולדות פל"ת. ד"א וזה הדבר פ"י לעולם פ' דברך מלכתי בשמים.
 וכי אין דברו של הקב"ה נלכ בלחץ אלא בשמים. אחר תיקון דר. וז"ל מפ"י
 שבתות הקב"ה דבר בשמים ואחר רד"ו שנים באת הכהונה שהבטיח הקב"ה לא
 אהרן ט'. י"ל עפ"מ במד"ר פ' ואלא פס"ת כפ"י והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים
 בו. וז"ל ד"א למעלה כל מי שהוא אומר וכו' עולה וכו' יורד. למען כל מי שהוא
 אומר וכו' יורד וכו' עולה עכ"ל. נמלא שאינו שום למען כמו למעלה. כי למעלה
 ישרא"ל הם בתכלית המענה עד כי מי שהוא אומר וכו' עולה ט' ולמטה הם
 בשלמות עד כי מי שאומר וכו' יורד. ולכן לעולם ה' דברך שהנחת את הדיק נלכ
 בשמים. כי למעלה לעולם הוא כן שכל מי שאומר וכו' עולה. אבל למען יש שמים
 קב"ה שאין דברך נלכ ומתגלה עד עת קץ. שהרי אמרו למען כל מי שאומר וכו'
 יורד ט'. ולכן נסתרה הכהונה שהבטיח לאברהם רד"ו שנה עד שתקיימה בלחץ.
 אבל בשמים לעולם ה' דברך נלכ. ושרש הפנין כחשג"ת ע"פ מאמר בזהר פ' בלק
 וקצ"ל א' בפנין גבורי כח עושי דברו. שחמ"ל גאללה בסוד שרש רק בנקודת א' והוא
 שבת שנה. ושאר הס"ס באין לה בסוד תוספת ע"י אהרדל"ת וזהו גבורי כח עו'
 דברו. וזהו לעולם ה' דברך נלכ בשמים פ"י דברך נלכ בייט הכתר שבתל'. כי נלכ ג"כ
 למען שררה כמו נלכ חלך. וככתר שנה הוא נלכ בשמים בייט שדוק בזה הנק' שמים

יהל אור

תסח 468

הכלל שני כי כפי' ראש דברך אחת. ועיין מזה ג"כ בלקיט בביאור פ"ס במדבר סיני. ומה שכתבתי שחלקים למעלה לא יוכל לבא ממנה הנלוו לחסד בבי"ע כחש"ס בזכר גמ' אל תרצו שאתם שוא' וכן אז אע"פ שלפולס דברך נלכ בשמים עכ"ל ושתן אינו כן. ואין הדבור מתגלה למסד אלא הוא בחי' כרחל לפני גוויז נאלמה ט'. ומה שכתבתי ואלו דכ"ס ספ"כ ודכ"ז פ"א דדבור הוה בגלותא כו' כמד"א נאלמה דומיה כו' רק עכ"ל לעולם ה' דברך נלכ בשמים שהוא באלימות אבל למטה בבי"ע אינו כן ולכן ל"ל פוסק דברו ופ"א נאמר כי קרוב אליך הדבר מאד ט' לעשותו להמשיכו למטה ג"כ שיה' בבחי' פשיה פ"ד ויעש ה' לשם כאשר דבר. וזהו וזה הדבר אשר נעשה לכם. שהם ימשיכו דבור פליון שיה' בבחי' בנין. ע"ס שלימות. שפ"ז אשר נעשה שיומשך ט' בחי' פשיה חלילא בבחי' סוכ"ע ט' :

(יד) **מד"ר** אמור ר"פ כ"ס. בענין ר"ה. י"ל כי בשמים לעולם הדבור נלכ לשון שרה. כמו נלכ חלק כח"ש בלקיט כשה"ס בד"ה לסופתי השני. אך בארץ לפעמים הדבור מוסתר ע"ד כרחל לפני גוויז נאלמה. ובד"ה מתגלה הדבור גם בארץ ע"ד פ"ס ארץ אשר ה' חלקך דורש אותה מראשיה השנה. והנה כח"כ במד"ר פ' במדבר פ"ב דר"א ע"ד ו"א והיה מספר בני' הה"ד לעולם ה' דברך נלכ בשמים מפני שהנביא הקב"ה לאברהם ובאח איתא פהבמה בשעה שילאו מתלריס ט'. עד לפיכך הלא אותה והיה מספר בני' כחול הים היו לעולם ה' דברך נלכ בשמים עכ"ל. נשמע ג"כ פ"א נלכ בשמים. פס הוא נלכ אי"ע שיוכל להיות שלא בא לארץ אלא אחר זמן רב. ח"ת הוא נלכ בשמים. ע"כ יבא לארץ ע"ד פס לכל חפץ חמת בשמים. וכח"כ ענין ר"ה שגד"ר ילא בדימוס לפני הקב"ה בר"ה. ע"כ הדבר נלכ בשמים שיה' כן לעולם בכל ר"ה לבניו. וכלקוט בתלים רחח חתפ"ז פ"פ לעולם ה' דברך נלכ. מה נלכ קיים דברך כו'. עו"ס לעולם ה' לפולס חלקים אין כתיב כאן אלא לעולם הו' כמה אחס דמנ' באותה חדה של רחמים שנאמר הו' הו' אל רחום ט'. ילקוט מ"א ר"ן ג' שלים קמ"ה א' קנ"ד א'. בבחי' רכ"ז ד' :

(וה) **במד"ר** וירא פ"ג דג"ע פ"ב ע"פ וס' פקד את שרה כו' כאשר דבר הדיא תחלה פסוק לעולם ה' דברך נלכ. ואח"כ ר' שמואל בן כחמן פתח לא ח"ס אל ויבזב וכן אדם ויחננו. ההוא אחר ולא יעשה ודבר ולא יקמנה אלא בשעה שהקב"ה גזר להביא רפה ההוא אחר ולא יעשה. וע' מזה ג"כ במד"ר פ' בלק דרפ"ס. ובפ' חסדי דף רפ"ד. ובה' כדעלמי פ"ב דמעטות סוף הלכה א'. והענין כח"ש במ"א פ' יציר הדיאור ע"פ זכור ושחור בענין ד' לא אדם הוא לסתם היינו כשהתעסקה ביה' מעיק שס אין שייך שיס"ס כי א"י הו' לא שנית. אבל כשהתעסקה בא' חו"א שהפדות נעשכים ע"פ השכל שייך שיטי חכו ענין רחם קרני דוד שנשמת עקב ט' ע"ס וע' בוח"ג נשא דקל"ו ע"ב. וזהו ענין כל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם כח"ש מזה פ"פ וארשתוך לי לעולם בהדיאור. ולכן בשעה שהקב"ה גזר להביא טובה לעולם שנמשך שח"י זו מעיק דחמן לית שמאלא וכולו הטוב והמטיב עו"ג לא ח"ס אל ויבזב. משא"כ פסגזר להביא רפה לעולם בחי' זו נמשך ממדה"ד שהוא בוי"א שסס הוא שייך מדה"ד משא"כ כפ"ק בכל ימין כח"ל עו"ג ההוא אחר ולא יעשה שפ"י המשכת רחמים יתהפך ממדה"ד למדה"ר. ועמ"ש מזה בספר בראשית א' פ' לך ע"פ ידוע מדע דק"ע א' גם נת' מזה ע"ס ושננתם לבניך. וא"כ ח"ש לעולם ה' דברך נלכ בשמים ומ"ש ודבר חלקינו יקום לעולם היינו לפי שדבור זה הוא טובה לעולם להמשיך אור וחיות להחיות העולם. וא"כ שורש דבור זה בא מעיק. וכח"ש לעולם חלקים אין כתיב כאן אלא לעולם ה' שהוא